

Використання творчих завдань на уроках в початковій школі

Автор: Ільницька Наталія Олександрівна

У контексті вивчення природного світу можна запропонувати такі завдання учням:

1. На розвиток творчого мислення:

- Використовують операції, пов'язані з класифікацією об'єктів навколишнього світу, базуються на єдності розумових дій: аналізі, синтезі, порівнянні, узагальненні.

Від рівня їх розвитку залежать класифікаційні навички людини.

Класифікація - це розподіл об'єктів по групах, де кожна група має своє

постійне місце за визначеними ознаками.

Класифікація відношення - це відношення об'єктів за рівнем узагальнення або їх родові відношення.

Основна мета навчання дітей класифікації об'єктів навколишнього світу - сформувати вміння самостійно будувати класифікаційні структури за визначеними ознаками залежно від задачі, яку розв'язує дитина.

Головним механізмом формування такого вміння є розумові операції дихотомії, за яких дитина самостійно групує предмети за визначеними ознаками, встановлює родові та видові відношення.

Таким прикладом може слугувати така задача:

У чорному ящику лежить невідомий предмет. Назвіть його.

Можливі запитання:

- Цей предмет природного світу?
- Так. (Отже, всі об'єкти рукотворного світу вже не називаються дітьми.)
- Він належить до неживої природи?
- Ні. (Значить, цей предмет належить до живої природи.)
- Це рослина?
- Так.
- Це трава?
- Так.

• Гра “Рукавичка”

У “Рукавичці” живе підсніжник. Щоб зайти в рукавичку, треба довести, що якийсь предмет схожий на господаря, й розповісти, чим він схожий (наприклад, листочок, камінчик, річка і т.д.).

• “Системний оператор”

Накресліть таблицю, яка складається з 9 екранів. Оберіть об’єкт живої природи, який будете аналізувати (наприклад, тополя). Заповніть таблицю, починаючи з центральної комірки за допомогою питань, номер яких відповідає номеру комірки.

6.	3. Надсистема (клас, місце)	9.
4. Минуле	1. Система(об’єкт, властивості)	7. Майбутнє
5.	2. Підсистема(частини)	8.

Питання для аналізу:

- 1) що (хто) це? Яке воно? Назвіть властивості та функції.
- 2) з яких частин складається?
- 3) де живе?
- 4) яким був у минулому?
- 5) з яких частин складався в минулому?
- 6) де знаходився в минулому?
- 7) який об’єкт буде в майбутньому?
- 8) з яких частин буде складатися?
- 9) де буде мешкати?

Приклад відповідей:

- 1) Тополя - рослина, листяне дерево. Заввишки може сягати до 40-45 м та рости протягом 40-60 років, а деякі види і до 150 років.
- 2) Складається з кореня, деревянистого стовбура та крони;
- 3) Росте переважно біля річок, на солончаках або на місцях колишніх дубових та соснових лісів;
- 4) У минулому тополя була маленьким зародком з слабозвиненою кореневою системою та слабкими тендітними гілочками;
- 5) Будова молодою рослини складалася з маленького кореня, стовбурця та декількох гілочок, на яких з часом з’являлись перші листочки;

- 6) Раніше тополю можна було зустріти навіть на пісковицях;
- 7) В майбутньому зародок тополі стане високим кремезним деревом, за умови гарного зволоження, сонячного світла, тепла та живлення;
- 8) Буде складатися з розвиненої кореневої системи, стовбура діаметром більше 1 м, вкритого буровато-сірою корою та розкішною кроною з розлогим гіллям та серезками;
- 9) Пристосується до життя на будь-яких ґрунтах.

Отже, ріст і розвиток рослин залежить від світла, тепла, води, повітря, їжі. Дана вправа сприяє розвитку глибокого системного мислення учнів.

2. На розвиток творчої уяви:

• “Фантастична тварина”

У таблиці по вертикалі позначені різні тварини, по горизонталі – частини їх тіла і місце, де вони живуть. Необхідно заповнити клітинки перетину й указати всі ознаки в кожній з тварин. Після того, як таблиця заповнена, можна вибірково взяти деякі значення і придумати фантастичну тварину, в якій голова буде від зайця, тулуб – від крокодила, хвіст – від лисиці, а ноги – від жирафи.

Можливі інші комбінації. Показники в таблиці залежать від цілі творчого завдання. Обговорюються способи збереження фантастичних тварин у незвичних умовах. Виводяться правила існування, виживання цих об’єктів у незвичних умовах. Організовується продуктивна діяльність за змістом обговореного (малювання, ліплення, складання казки тощо).

Тварина					Місце
	Голова	Тулуб	Хвіст	Лапи	
Заєць					
Жираф					
Лисиця					
Крокодил					

• “Подорож рослин”

Мета:

- уточнити знання дітей про умови життя рослин;
- учити описувати фантастичні ситуації, які виникли в результаті взаємодії об’єкта з навколишнім світом.

По горизонталі – назви рослин, по вертикалі – назви природних зон.

Реальне завдання: вибрати рослину і розказати, де вона росте і чому саметам.

Фантастичне завдання: вибрати рослину і помістити її у незвичне місце.

Розказати про те, що або хто допоможе цій рослині вижити.

• **“Історії про які не написано в книгах”**

1. Запропонувати дітям уявити який-небудь об’єкт.

Наприклад: кімнатна рослина – фіалка.

2. Обговорити об’єкт із звичайної точки зору.

Наприклад: зовнішній вигляд, залежність росту від догляду за квіткою, емоційний стан людини, коли вона сприймає фіалку різними органами.

3. Запропонувати пофантазувати (перетворитися на даний об’єкт в якій-небудь ситуації та розказати про свої почуття в даний момент).

Наприклад:

Ти – фіалка, яку забули полити і на три дні залишили зовсім одну на підвіконні, освітленому яскравим сонцем. Розкажи про те, що ти відчуваєш при цьому.

4. Організувати продуктивну діяльність дітей: малювання, ліплення, аплікація, складання казок.

• **“Машина часу”**

Мета: вчити дітей фантазувати, познайомити з прийомами універсалізації.

Хід: вихователь пропонує перенестися за допомогою машини часу у майбутнє чи у минуле, у жарку країну чи на північ, пофантазувати про те, що можна там побачити, які труднощі доведеться подолати під час подорожі.

• **“Біном фантазії”**

Два учні записують слово з різних сторін дошки: один – живий об’єкт, інший – неживий.

Наприклад: муха – камінчик. За допомогою різних прийменників діти складають різні словосполучення (муха на камінчику, камінчик з мух, камінчик без мухи, муха під камінчиком). Завдання: придумати історію з відповідним заголовком.

• Як ви вважаєте, чи однаково шурхотить ліс хвойний, листяний та мішаний?

Можлива відповідь. Шум вітру в лісі змінюється залежно від породи дерев. Сосни та ялини розбивають вітер на вихори, що часто налітають один за одним; при цьому утворюється свистячий звук високого тону. У листяному лісі постійно стоїть шум, тому що широка поверхня листків розбиває вітер на невеликі струмки. Листя, дрижачи, труться одне об одного, шелестять. Навесні, коли листя молоде та ніжне, їхнє шелестіння м’яке; грубішає воно восени, коли листки стають жорсткішими.

• **Творча задача:** Для лісу характерне триярусне розташування рослин. Вирубали рослини

верхнього ярусу. Назвіть можливі наслідки. Перерахуйте фактори, дія яких зміниться.

Можлива відповідь. Зміняться умови життя інших ярусів: частина рослин загине, частина – пристосується до нових умов. У першу чергу зміниться освітленість нижніх ярусів, а також – водний режим ґрунту і частково – мінеральний склад (за рахунок зміни кількості “споживачів”). Все це призведе до зміни рослинного співтовариства на цій ділянці. Велика ймовірність того, що загинуть тіньлюбні рослини, що опинилися на світлі. Світлолюбні, навпаки, зростатимуть краще. Під їх пологом розвинеться нове покоління тіньлюбних рослин.

- Розповісти про природний світ лісу. Один учень показує маршрут подорожі за планом місцевості і повідомляє через які природні спільноти він проходить, другий називає тварин і птахів, яких він зустріне на своєму шляху, третій розповідає про рослини, які він побачить в дорозі.

• **“Лист зеленому другу”**

Учні вводяться в наступну ситуацію: “Уявіть, що десь в глибині лісу росте невелике деревце. Іноді його поливає дощик, іноді похитує вітер. Буває, що на деревце прилітає зграйка птахів – співають, метушаться, б’ються і відлітають. Це деревце сказало по секрету, що йому дуже хочеться мати друга – людину, краще школяра, ніж дорослого. І що спочатку йому хочеться отримати від нього листа...”.

Учитель пропонує дітям: “Напишіть деревцю. Може статися, що хтось із вас виявиться саме тим другом, якого воно чекає. Подумайте, про що йому хотілося б прочитати у вашому листі, на які питання відповісти, що ви могли б запропонувати деревцю, щоб воно з радістю погодилося дружити з вами?”

Робота може бути організована як написання невеликого твору, краще – з ігровими елементами: лист вкладається в конверт, супроводжується малюнками, вказується адреса.

Можна використовувати ще й такі завдання на розвиток творчості у дітей:

Історія старого чайника

Мета: розвивати уяву при складанні історій на задану тему. Діти придумують різні історії на тему «Що може повідати про природу старий чайник?».

Казкові імпровізації

Мета: вчити вводити в казки образні вирази. Педагог пропонує дітям придумати казку, яка починається словами: “В деякому царстві, деякій державі ...”. Події казки розгортаються в дрімучому лісі, а їх учасники – Мухомор і дівчина.

Весела історія

Мета: вчити складати історії на задану тему. Педагог пропонує скласти історії про: собаку, яка жила в холодильнику; ворону, яка любила кататися на велосипеді; щуку, яка грала на

гітарі.

Ожилі предмети

Мета: вчити використовувати в казкових імпровізаціях анімізм. Діти повинні придумати казку, в якій нежива природа діє як жива.

Абракадабра

Мета: розвивати уяву при вигадуванні абстрактного тексту. Педагог пропонує придумати незвичайний мову, на якому діти можуть говорити, як, об'єкти неживої природи.

Виклади карти на стіл

Мета: розвивати уяву при складанні колективної казки. Дітям необхідно придумати колективну казку. Для цього підготовлена спеціальна колода карт, зроблена шляхом наклеювання на картонні картки різноманітних картинок природи. Педагог просить витягти з колоди, не дивлячись, одну карту-картинку, і перша дитина починає розповідь, інтерпретуючи зміст картинки.

Фантастичний образ

Мета: вчити комбінувати різні деталі при створенні нового образу. Педагог показує дітям елементи зображення (ніс, очі, вуха тощо) і пропонує побудувати з них фантастичний образ, істота або предмет.

Малюнок у кілька рук

Мета: розвивати творчі здібності при створенні колективного образу. Педагог пропонує дітям уявити себе у вигляді якого-небудь образу. Потім на аркуші паперу перша дитина зображує окремий елемент задуманого образу. Другий, відштовхуючись від наявного елемента, продовжує малюнок, використовуючи роботу попередника для трансформації свого задуму. Точно так само поступає третій і т.д.

Використання предметів

Мета: розвивати відтворює уяву по зображенню. Педагог розглядає з дітьми картинку із зображенням знайомих предметів і пропонує перерахувати всі можливі способи вживання цих предметів, які вони знають і можуть уявити.

Як слоненяті переправитися через річку, якщо він не вміє плавати?

Мета: вчити розв'язувати задачі-протиріччя. Педагог. Далеко-далеко, в африканських джунглях, жив маленький слоненя. Одного разу на березі річки він задивився на яскраву метелика і відстав від мами. Слони переправилися через річку, а малюк залишився. Плавати він не вміє, але йому обов'язково потрібно дістатися до стада: там його охороняють і захищають. Отже, щоб вижити, слоненя повинен переправитися через річку до стада, але він не може цього зробити, тому що не вміє плавати. Як допомогти слоненяті переправитися через річку?

Проблеми

Мета: вчити знаходити варіанти вирішення проблемної задачі. Педагог. Що робити, якщо треба дізнатися погоду на вулиці, не виходячи з дому? Скільки способів ви знаєте? Скількома способами можна повідомити новину іншій людині? Перерахуйте якнайбільше способів.

Як зберегти шматочок зими влітку?

Мета: вчити висловлювати ідеї в образотворчій діяльності. Педагог каже, що людям завжди хочеться того, чого немає, або того, що наступить не скоро. Так влітку, коли спекотно, ми починаємо згадувати зиму. Чи можна зберегти шматочок зими влітку? (Педагог вислуховує всі версії, і вони спільно обговорюються.)

Чому це сталося?

Педагог пропонує дітям назвати якомога більше можливих причин для наступних ситуацій. Стоїть у дворі дерево обліплено птахами. Річка вийшла з берегів і затопила луки.

Про годинник

Педагог: Уявіть, що грабіжники викрали в місті всі годинники. Ні в кого годин не залишилося. Як можна слідкувати за ходом часу, поки в місто не завезуть новий годинник? Скільки способів ви можете запропонувати? Діти відповідають.

Архімед

Педагог пропонує проблемні ситуації. Діти повинні дати якомога більше варіантів вирішення цих проблем. Після того як вони впораються з однією проблемою, запропонуйте їм знову пошукати нове рішення і так до тих пір, поки ідеї не вичерпаються. Як виростити пальму біля будинку? Як бути?

Як їм допомогти?

На що вона схожа?

□